

—— Zenginler Dünyamızı Nasıl Mahvediyor ——

Hervé Kempf; (1957–) Fransız yazar ve gazeteci. *Radio Alligator*'da başladığı gazetecilik mesleğini 1985 yılında girdiği *Science et Vie Micro* adlı bilişim dergisinde sürdürdü.

Çernobil felâketinden sonra çevre bilimi konularına el atan yazar, 1989'da çevre dergisi *Reporterre*'i yayımlamaya başladı. Ardından çeşitli televizyon kanallarında çevre konusunda programları yaptıktan sonra *Courrier International* ve *Recherche* dergilerinin kadrosunda yer aldı. 1998 yılında *Le Monde* gazetesinde çalışmaya başlayan Kempf, iklim değişiklikleri ve genetiği değiştirilmiş organizmalar konusunda yazılarıyla tanındı.

Çeşitli dillere çevrilen çalışmalarıyla çevre bilincinin gelişmesine önemli katkılar yapan Kempf'in şimdiye dek kitaplaşmış çalışmaları şöyle:

l'homme à l'épreuve de l'écologie, 1991 (Ekoloji sınavında insan), *La baleine qui cache la forêt; enquêtes sur les pièges de l'écologie*, 1994 (Ormanı saklayan balina: Ekolojinin tuzaqları hakkında anket), *La révolution biolithique: humains artificiels et machines animées*, 1998 (Biolitik devrim: yapay insanlar ve canlı makineler), *Coup de chaud sur la planète; le déreglement climatique*, j'ai lu, 2001 (Dünyada sıcak dalga: iklimsel düzensizlik), *La guerre secrète des OGM*, 2003 (GDO'nun gizli savaşı), *Gaza: la vie en cage*, 2005 (Gazze; ka-feste yaşam), *Pour sauver la planète, sortez du capitalisme*, 2009 (Dünyayı kurtarmak için, kapitalizmden kurtulun).

© EPOS YAYINLARI-66
AraştırmaKitapları

Hervé Kempf
ZENGİNLER DÜNYAMIZI NASIL MAHVEDİYOR?

Fransızcadan Çeviren:
İsmail Kılınç

Yayıma Hazırlayan:
Ercüment Özkaya

Kitabın Orjinal Adı:
Comment les riches détruisent la planète

© Epos Yayınları, 2010
© Éditions du Seuil, 2007

Düzeltili:
Bâki Alemdar

Kapak Tasarımı:
epos

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaası (0.312) 395 21 10
Birinci Baskı, Ankara 2010
ISBN: 978-975-6790-81-6
Sertifika no: 16468

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara,
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
eposyayinlari@eposyayinlari.com
www.eposyayinlari.com

Hervé Kempf

ZENGİNLER
DÜNYAMIZI NASIL
MAHVEDİYOR?

Fransızcadan Çeviren
İsmail Kılınç

İçindekiler

1. FELÂKET, NE OLMUŞ YANİ?	11
Amaç: Zararı Sınırlama	14
İklim zıvanadan çıkarsa...	15
Dinozorlardan beri görülmeyen	17
Hepimiz somonuz	19
Gezegen eski gücünü yitiriyor	22
Küresel bunalımın bir boyutu, iklimsel değişme	24
Petrol bunalımına doğru	25
Felâket Senaryoları	27
Temel Sorun	30
2. ÇEVREBİLİMSEL BUNALIM, TOPLUMSAL BUNALIM	35
Fakirliğin geri dönüşü	39
Fakirliğin küreselleşmesi	42
Zenginler daha zengin	44
Küresel Oligarşinin Doğuşu	46
Fakirliği azaltmak için Zenginleri azaltmak	48
Unutulan Fakirlik: çevrebilimsel yoksulluk	49
3. BU DÜNYANIN GÜÇLÜLERİ	53
Obur ilâhların küresel tarikatı	56
Kalenin kapılarını kilitlemek	59
Üzgün deliler gibi	61
Kör oligarşi	66

4. OLİGARŞİ ÇEVREBİLİMSSEL BUNALIMI NASIL ŞİDDETLENDİRİYOR?	69
Üretimi artırmaya gereksinim yoktur	71
Üst sınıf, döneminin yaşam biçimini belirler	72
Doyumsuz (<i>aç gözlü</i>) rekabet	73
Yeni nomenklaturanın görünmeyen sınırı	74
Gösterişçi rekabetin zirvesinde ABD oligarşisi	76
Büyüme çözüm değildir	78
Âcil Durum: Zenginlerin tüketimini azaltmak	80
5. DEMOKRASİ TEHLİKEDE	83
Terörizm özü	85
“Güvenlik kurumları çalışanını” kutlayalım	87
Fakirler için politika: Cezaevi	90
Siyasî itirazı suç hâline getirmek	92
Bütünleşik bir gözetime doğru	93
Medyanın ihaneti	96
Kapitalizmin artık demokrasiye gereksinmesi yoktur	99
Felâket arzusu	100
Bizi bekleyen sert vazgeçişler dönemi	101
6. İVEDİLİK ve İYİMSERLİK	103
Oligarşi bölülebilir	104
SONUÇ: Gezegen Kahvesi	107
Kaynakça	113

“Geleceğin askeri” konulu bir röportaj sonrası otobüsle Heathrow* havaalanına gidiyordum. Radyo haberleri veriyordu. Sunucu, İsveçli uzmanların söylediğine göre, İskandinav ülkelerinde yüksek oranda radyoaktivite saptandığını anlatıyordu. Bu oran bir nükleer santral kazasından kaynaklanabilirdi.

Tarih 28 Nisan 1986’ydı, yani Çernobil kazasından üç gün sonra. Bu haber, bende birden unutulmuş bir ivedilik duygusu uyandırdı. On-on beş yıl önce, İlich’in “Ağzı açık, vahşi” adlı kitabını okuyordum ve Marksizmin başarı kazandığı bir dönemde, bana tek gerçek seçenek görünen çevrebilime büyük ilgi duyuyordum. Sonra yaşam beni başka yollara savurdu. Gazeteci olarak, mikro-bilişim devriminin içine girdim; Time Dergisi’nin bilgisayar “Yılın İnsanı” seçtiği zaman, ben *Science et Vie micro* dergisindeki arkadaşlarımla ilk Macintosh’un sırlarını, bugünkü “chat”lerin öncüsü olan Minitel’in “pembe iletilerini” ve İnternet’teki tartışmalı toplantıları, IBM ile muhteşem bir sözleşme yapan Bill Gates adlı bir gencin serüvenlerini öğreniyordum.

Birden önümde Çernobil, arkasından da çevrebilimsel gerçek

* Londra havalimanı

ve bunu anlatmanın ivediliği belirdi. Ve anlatmaya başladım. O günden bu yana, bana iki kural yol gösterdi: Bağımsız olmak ve doğru, yerinde ve özgün, yani iyi bilgi üretmek. Felâket tellallığından sakındım. Bütün bunlardan ilk kez söz edenler arasında olmama karşın, iklim değişikliğini, Genetiği Değiştirilmiş Ürünler'in serüvenini, biyoçeşitliliğin bunalımını asla abartmadım. Öncelikli oldukları açıkça görülen kimi konuları sebatlı bir dikkatle, aklın gündemine getirmek yeterli gibiydi benim için. Dünyayı değiştirmek için de zekânın yeterli olacağına inanıyordum.

Bununla birlikte, şeylerin değiştiğine, toplumun gelişmekte olduğuna, sistemin değişebileceğine inandıktan sonra, bugün iki saptama yapmak zorundayım:

- Gezegenin çevrebilimsel durumu öyle bir hızla kötüye gidiyor ki bu facianın bilincinde olan milyonlarca dünya vatandaşının – ki genel kitleye göre sayıları çok azdır – çabaları bunun önüne geçemiyor;
- Bugünkü insan toplumlarını yöneten toplumsal sistem olarak kapitalizm, insan varlığının saygıdeğerliğini ve bekâsını korumak için yapılması kaçınılmaz değişikliklere kör bir şekilde karşı koymaktadır.

Bu iki saptama, kısa ama fazla basitleştirmeden, mümkün olduğu kadar açık olan bu kitabı yazmamı ve az da olsa sorunun ortaya konulmasına katkı yapmamı sağladı. Kitapta bir endişeyi okuyacaksınız, ama özellikle iki çağrı göreceksiniz, ki çağrılar yankı bulmazsa hiçbir şey olanaklı olmayacaktır. Birinci çağrı çevrebilimcilere: Toplumsal ve güç ilişkilerini gerçekten düşünceleri için. İkincisi toplumsal düşünenlere: Bugün adaleti koşullandıran çevrebilimsel bunalımın önemini gerçekten dikkate almaları için.

Batılı toplumların içinde bulunduğu rahatlık, zamanın tehlikeli olduğu gerçeğinin gözümüzden kaçmasına yol açmamalıdır. Sürekli bir bunalım ve olası felâketler zamanına giriyoruz. Çev-

rebilimsel bunalımın işaretleri gayet açıktır ve felâket varsayımı giderek gerçekçi bir hal almaktadır.

Bununla birlikte, bu işaretlere pek dikkat edilmemekte, bu kaygılar ne siyaseti ne de ekonomiyi etkilememektedir. Sistem yö-rüngesini değiştirmeyi bilemiyor. Neden?

Çünkü toplumsal ile çevrebilimi ilişkiye sokamıyoruz.

Ama, çevrebilimsel ve toplumsal bunalımların birlikteliğini anlayabilmek için her ikisini de aynı felâketin iki yüzü olarak çö-zümlememiz gerekir. Felâket, araç olarak sadece açgözlülüğe, ideal olarak sadece tutuculuğa, düş olarak sadece teknolojiye sa-hip olan egemen (bir) tabakanın yürüttüğü sistemden kaynaklan-maktadır.

Bu yağmacı ve asalak oligarşi, küresel bunalımın belli başlı temsilcisidir. Aldığı kararlarla bu bunalımı doğrudan körüklemek-tedir. Yerleşik düzeni kendi lehine sürdürmeyi amaçlayan bu ka-rarlar, maddî büyüme amacını destekler. Çünkü oligarşiye göre büyüme, bağımlı sınıf konumlarının adaletsizliğe baş kaldırmasını engellemenin tek aracıdır. Oysa maddî büyüme, çevresel bozul-mayı artırmaktadır.

Oligarşi, tüketim biçiminin toplumun tümü üzerinde ve özel-likle orta sınıflar üzerinde kurduğu kültürel çekicilik aracılığıyla, güçlü ve dolaylı bir etki de uygulamaktadır. Tüketimin önemli bir kısmı, zengin ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de, gösteriş ve farklılık arzusuna yanıt vermektedir. İnsanlar, toplu-sal basamakta yükselmek isterler, ki bu da üst sınıfın tüketimini taklit etmekten geçer. Bu sınıf, tüm topluma savurganlık ideoloji-sini yayar.

Oligarşinin davranışı, sadece bunalımların derinleşmesine ne-den olmaz. Ayrıcalıklarına yönelik itirazlardan, çevrebilimsel kaygıların dile getirilmesinden, iktisadî liberalizmin eleştirilme-sinden kurtulmak için, kamusal özgürlükleri ve demokrasi dü-şüncesini de zayıflatma yönünde hareket ederler.

Yarı otoriter rejime doğru kayma, tüm dünyada gözlemlen-

mektedir. ABD’de hüküm süren oligarşi bunun itici gücüdür ve 11 Eylül 2001’de gerçekleşen saldırıların Amerikan toplumunda yarattığı korkudan destek alır.

Ya toplumsal kargaşaya ya da diktatörlüğe yol açabilecek olan mevcut durumda, bizim için ve gelecek kuşaklar için neyin sürdürülmesi gerektiğinin bilinmesinde yarar vardır: “Dünya”yı değil, ama filozof Hans Jonas’ın dediği gibi “gezegenimizde insan yaşamının olanaklarını” düşünmemiz gerekir, yani insancılık, karşılıklı saygı ve hoşgörü değerleri, doğayla ölçülü ve anlam açısından zengin bir ilişki, insanlar arasında işbirliği.

Buna ulaşmak için, toplumun çevrebilimsel bunalımının ivediliğinin ve özellikle maddî tüketim açısından önlem almanın gerektirdiği zorlu seçimlerin bilincine varması yeterli değildir. Bunların yanı sıra, çevrebilimsel kaygının bugünkü egemenlik ilişkilerinin radikal siyasal çözümlenmesiyle eklemlenmesi gerekir. Eğer güçlüler güçsüzleştirilmez ve eşitsizlikle mücadele edilmezse, küresel maddî tüketimi azaltamayız. Bilinçlenme döneminde çok yararlı olan “Küresel düşün, yerel uygula” şeklindeki çevrebilimsel slogana bugünkü durumu dikkate alarak şu sloganı ekleyebiliriz: “Az tüketin, daha iyi paylaşın”.

1.

Felâket, Ne olmuş yani?

Gece uzundu. Yorucu, ama ilginç. Rusya, çok sert geçen ve bir hafta süren görüşmeler sonucunda ortaya çıkan uzlaşmaya son ânda engel çıkarmıştı. Kyoto Protokolü, Amerikan inadını yenmişken başarısızlığa mı uğrayacaktı? Rusya, Kanadalı ve İngiliz diplomatların kurnaz gece pazarlıkları sonrasında, zâten anlaşılması güç olan isteğini geri çekti ve anlaşma imzalandı. Uluslararası topluluk, protokolü sona ereceği yıl olan 2012 yılı ötesine uzatmaya karar verdi. Çin ile Hindistan gibi yeni devler, kendilerini kaçınılmaz olarak geleceğin karşı koymalarına çekecek bu tartışmayı gizli kapaklı kabul ettiler.

Uluslararası görüşmeler, parıldayan yüzlerden, farklı çıkarlardan, tutku ve bencilliklerden oluşan bir kozmopolit kervana benzediği gibi, çıkar çatışmalarının arkasında, evrensel bir antlaşma yapma gerekliliğinin ortak duygusuyla da canlanır. Karanlık törenlerin ve belirli kişilerin anladığı metinlerin altında, tüm insanlık için bir politika ideali gerçekleşir. Hepimiz, yüz hatlarımız sarkmış, gözlerimiz şişmiş, vücûdumuz uyuşmuş hâlde de olsa, 2005 yılı Aralık ayında, Montreal'deki bir salonda, bu iyi haberi alkışladık ve de güldük. Uykusuz kalabileceğimi hesaba katmadığımdan, bir başka konuyu konuşmak için tanınmış bir bilim

adamıyla sabah saatlerinde üniversitede buluşma ayarlamıştım. Konu biyoçeşitlilikti. Geçirmiş olduğum coşkulu saatlerin etkisiyle, yorgunluğumun da bilincinde olmadan, şen şakrak Québec kentinin soğuk havasında yürüyordum.

Michel Loreau'nun küçük odasının penceresinden tümüyle yapay olan kentin yüksek binalarını seyrediyorduk. Belçikalı araştırmacı, Uluslararası Araştırma Programı *Diversitas*'ın müdürüne yakışan bir sakinlikle, abartıya ya da heyecana yer vermeyen belirgin sözcüklerle, zaten bildiğim şeyleri anlattı. Gene de, Kanada'nın kış havasında söyledikleri, bugüne kadar bütünüyle kavrayamadığım acı bir anlam taşıyordu. Bugün Dünya gezeğini, üç milyar yıl önce yaşamın yerkabuğunu değiştirmesinden beri altıncı kez olmak üzere, canlı türlerin kitlesel yok olmasıyla karşılaşılıyor. Bana söylediğine göre “Bugün, en iyi bilinen gruplar için – omurgalılar ve bitkiler – yok olma oranı, yoğun yok olmanın meydana geldiği bunalım dönemleri dışında, jeolojik zamanlardaki ortalamalara göre yüz kat fazladır”. Bir soluk aldı ve “Bu bile fazla ama, öngörülen karşısında önemsiz. Bu oran hızlanacak ve jeolojik ortalamasının on bin kat üzerine çıkacak”.

James Lovelock, Fransa'da pek tanınmaz. Bu olgu, sadece ülkemizde hüküm süren çevrebilimsel bilgisizliği gösterir. Çünkü bu büyük İngiliz bilgin, ülkesi İngiltere'de olduğu gibi Japonya, Almanya, İspanya, ABD'de de hak edilmiş bir üne sahiptir. Bili mi iki açıdan ilerletmiştir: Bir yönden, fizikçiler için çok yararlı olan bir dizi aygıt icat etmiş – özellikle elektron yakalayıcılı dedektör –, diğer yönden de gezegenimizle ilgili gayet zihin açıcı nitelikleri olan bir kuram geliştirmiştir. Bu kurama, arkadaşı ve Nobel edebiyat ödülü sahibi William Golding'in önerisi üzerine Gaia adını vermiştir. Lovelock'a göre, Dünya özdüzene sahip bir canlı gibi davranmaktadır.

Ama, Cornouailles kentinin dar yollarında yılankavi hareketlerle ilerlerken ve XIX. yüzyılın köysel özelliğini olağanüstü ko-

rumuş olan kırsalında gezinirken, amacımız Gaia'dan konuşmak değil, büyük bilginin kötümser haberini duymaktı. Misafirimin söylediklerine dikkat etmemin iki nedeni vardı: Biri etkileyici özgeçmiş ve ikincisi de ilk kaynaktan elde ettiği iklim tartışmalarına çok hâkim olmasıydı. Evinden elli kilometre uzakta bulunan Exeter kentindeki Hadley araştırma merkezinin iklimbilimcileriyle sık sık tartışıyordu. Burası iklim konusunda dünyanın en tanınmış merkezlerinden biridir. Daha sonra, başka araştırmacılarla yaptığım konuşmalar ve okumalarla Lovelock'ın bana verdiği kaygı verici haberi doğrulayacaktım.

Küçük beyaz evinin İngiliz atmosferinde bana dediğine göre, “İklimsel ısınma ile gezegen yüzeyinin önemli bir bölümü çöle dönüşecek. Hayatta kalanlar Kuzey Kutbu çevresinde bir araya gelecekler. Ama herkese yetecek yer olmayacak ve dolayısıyla savaşlar, öfkeli halk kitleleri ve savaş ağaları olacak. Tehdit altında olan, dünya değil, uygarlıktır. Ben neşeli bir insanım. Felâket senaryolarını sevmem. Felâketin daha garip tarafı ne biliyor musun? Önceleri tehlikenin bu kadar büyük olacağını düşünmüyordum”.

Lovelock beni affetsin ama, bu son cümleyi tümüyle kendim için söyleyebilirim. 1988'den beri iklim değişikliği sorununu dikkatle izliyorum. Dünyayı yorumlamak için bir sağlam bir paradigma oluşup kendini güçlendirmeden önce, bilim adamlarında bu konudaki kaygının nasıl geliştiğini, medyada nasıl ortaya çıktığını ve aksi yönde kanıtlarla nasıl yüzleşildiğini gözlemledim. Bilinçlenme gayet şaşırtıcı bir hızla ilerledi. Araştırmacıların çoğu, on beş yıl önce düşündüklerine göre çok kötümserler. Burada “felâket tellallığı” yok ya da tüm bilimsel topluluğa felâket tellalı muamelesi yapmak gerekir.

Belirli bir süredir, yeni bir sorunsal iklimbilimcileri kaygılandırıyor. İklim ânîden değişebilir, o kadar hızlı değişebilir ki insan eylemi dengesizliği düzeltemeyebilir. İşte Gaia kuramcısının açıklamak istediği de bu kaygıdır. Diğer bilim adamlarına göre

söylediklerinde daha özgür olan ama onların kaygısını da abartmayan bir bilim adamı.

Amaç: Zararı Sınırlama

XIX. yüzyıldan itibaren geliştirilen bir bilimsel kuram olan küresel ısınma düşüncesi, 1970 yıllarında ana gündeme alındı. 1980 yıllarından itibaren de dikkatle incelendi. Sonra da, bilim adamları arasında yoğun bir tartışma başladı.

İklimsel değişim sera etkisinin artışına bağlıdır: Karbondioksit ya da metan gibi kimi gazlar, uzaya doğru yansıyan ısının bir kısmını gezegene yakın bir yerde tutma özelliğine sahiptir. Bu gazların atmosferde giderek daha fazla birikmesiyle, atmosferin ortalama sıcaklığı artmaktadır.

İklimsel değişimin başladığı düşüncesi, gözlemlerdeki üç ilerlemeye dayanmaktadır: Karbondioksit ve diğer gazların atmosferdeki oranı giderek artmaktadır; dünyanın ortalama sıcaklığı düzenli olarak yükselmektedir; biyosferle ilgili fizikî modellerin niteliği ve iklimle ilgili diğer bilgi araçları çok gelişmiştir.

Bugünkü eğilimleri geleceğe göre hesaplırsak, XXI. yüzyılın sonunda ortalama sıcaklık artışı 1,4 ile 5,8 derece arasında olacaktır. Bu hesaplamalar, iklim değişikliğinin bilimsel uzmanlar topluluğunu bir araya getiren GIEC (iklimin gelişmesiyle ilgili hükümetler arası uzman grubu) tarafından yapılmıştır. Artış oranının bu düzeyde kalması söz konusu değildir ve yüzyıl sonuna kadar değişen bir şey olmazsa, ısınma devam edecektir.

Esasında bu ılımlı sayılar çok önemlidir. Dünyanın ortalama sıcaklığı 15 derecedir. Birkaç derecelik fark, iklim rejiminin kökten değişmesine yeterli olacaktır. Örneğin, altı-yedi bin yıl önce bugünkünden çok farklı olan holosen* devriyle – günümüz ara-

* Buzul çağları arasında sıcak bir dönem. Holosen, insanlığın bilinebilen tarihini ve uygarlığını içerir. Yerleşik hayata ve tarım toplumuna geçiş Holosen döneminde olmuştur.– y.n.